

Ўзбекистон Қишлоқ ва Сув хўжалиги
вазирлиги

Андижон Қишлоқ хўжалиги институти

“Қишлоқ хўжалиги машиналари, фойдаланиш ва таъмирлаш”
кафедраси
Зоотехния асослари фанидан

МУСТАҚИЛ ИШ

Бажарди: Иқтисодиёт ва
бошқарув факултети фермер
хўжалагини бошқариш таълим
йўналиши 2-босқич 1 гуруҳ
талабаси Азизов Аҳрор

Қабул қилди:
О.Жавҳаров

Андижон 2013 йил

*Мавзу: Илдизмева ва туганак озуқалар
кимёвий таркиби ҳамда тўйимлилигини
ўрганиши*

Режа

1. Илдизмева ва туганак озуқалар ҳақида тушунча
2. Таркиби ва тўйимлилиги
3. Уларнинг чорвачиликдаги аҳамияти
4. Илдизмеваларни сақлаш технологияси
5. Адабиётлар рўйхати

Илдизмева ва туганак озуқалар ҳақида тушунча

- Илдизмева ва туганак озуқалар ширали озуқалар таркибига киради. Қишлоқ хўжалиги хайвонлариниг қишки рациониг таркибида бўлиши лозим. Илдизмева ва илдизмевалиларга қуйидагилар киради.

- -ҳар хил навли лавлаги

- -сабзи

- -картошка

- -топинамбур

- *Илдиз ва тугунак мевалилар молларни қиш даврида озиқлантиришда катта аҳамиятга эгадир. Улар кўп миқдорда енгил эрийдиган углеводлардан иборат, витаминлар билан бой. Протеин, ёғ ва минерал моддалар (айниқса фосфор ва кальций) илдиз ва тугунак меваларда камчил. Шунинг учун ҳам уларни протеин ва минерал моддалар билан бой бўлган бошқа озуқалар билан қўшиб молга бериш керак. Улар иштаҳа билан ейлади. Ва енгил ҳазм бўлади.. Молларнинг махсулдорлиги (соғим, гўшт, ва жуннинг кўпайиши) ана шу озуқалар билан боқилганда кўпаяди. Шунинг учун ҳам улар озуқа балансида катта салмоққа эга. Бундай озуқалар айниқса сутлик мол ва чўчқа учун қимматлидир.*
- *Илдиз ва тугунак мевалиларда кўп сув бор (70-90%), уларда клетчатка ва ёғ кам. Протеин билан ҳам улар бой эмас (1-2%). Куруқ модданинг асосий қисми углеводлар –қанд, крахмал, пектин моддалардан иборат.*
- *Минерал моддалар, жумладан кальций ва фосфор илдиз ва тугунак мевалиларда 03(0.03-0.04%). Илдиз мевалилар витаминларга бой бўлиб, сариқ рангли сортлар, айниқса қизил сабзи каротинга бой. Бу озуқалар яхши ҳазм бўлади, кавшовчилар ва чўчқалар уларнинг органик моддаларини 90% гача ҳазм қиладилар.*

Лавлаги

- Бу озуқа хайвонларни енгил ҳазмланувчи углеводлар билан таъминлаш манбаи бўлиб ҳисобланади. Рационда протеин-углевод нисбатини ва бошқа озуқаларнинг ҳазмланишини яхшилайдиган парҳезли озуқадир, айниқса, у соғин сигирлар рационига катта аҳамиятга эга. Лавлаги оғуқадаги протеинни ҳазмланишини, аминокислоталар ва В гуруҳ витаминларини синтезланишини кучайтиради, кальций, фосфор ва каротиннинг ҳазм бўлишига ижобий таъсир кўрсатади.
- Қанд лавлагида- 25% қуруқ модда бор, тўйимлилиги бўйича хашаки лавлаги ва картошкадан устун туради. 1 га ердан қанд лавлаги 400-500 ц ва ундан кўпроқ ҳосил беради.
- Хашаки лавлаги- кўпинча сутлик мол рационига қўшилади, бунда соғим кўпаяди. 1 га ердан 500-700 центнер ҳосил олинади. Унинг барги ҳам қорамол ва чўчқаларга берилади.

- *Хашаки лавлагини 3-4 ойлик бузоқларга майдаланган ҳолда кунига бир бошига 0.5-1.0 кг, бир ёшдан катталарига 6-8 кг бериш тавсия этилади. Бўрдоқига қўйилган молларнинг сифатсиз силос ва сенаж билан боқилиш натижасида иштаҳаси йўқолади, ошқозонда озуқа ҳазмланиши ва организмда ишқор ва кислотали элементларнинг нисбати бузилади. Шундай ҳолларда илдиз мевалиларни рационга киритилса, 7-10 кун ўтгач, ҳайвоннинг иштаҳаси тикланади.*
- *Илдизмевалиларни едиришдан олдин тупроқдан тозалаб ювилади. Ифлосланиши 23%дан ортиқ бўлмаслиги керак.*
- *Майдаланган илдизмевалилар тез бузилади, суюқлигини йўқотиб, қорая бошлайди. Шунинг учун уни едиришдан олдин, ёки 1-2 соат олдинроқ тайёрланади. Чириган ва могорланган лавлагини ҳайвонларга едириб бўлмайди, сабаби у кассалликка олиб келиши ва заҳарланиши мумкин.*
- *Кўпгина хўжаликларда лавлаги баргидан самарали фойдаланилади. 1 кг қанд лавлаги баргида 0.19 озуқ бирлиги ва 22г ҳазмланивчи протеин бор. Озуқабоп лавлаги баргида эса 0.09 озуқ бирлиги ва 20 г ҳазм бўлувчи протеин бўлади.*

Сабзи

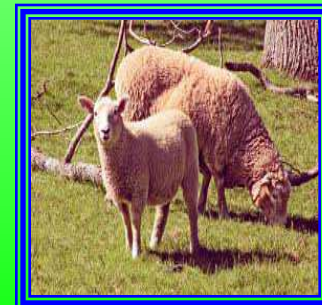
Сабзи- наслдор ёи моллар ҳамда сутлик сизирлар учун айниқса қимматли озуқа ҳисобланади. Унда 12-15% қуруқ модда бўлиб, каротинга бой, диетик хусусиятлари билан ажралиб туради. Сутлик мол кунига 20 кг гача, бўрдоқидаги чўчқалар рационидаги умумий тўйимлиликнинг 40-50% гача берилади.

Картошка

- Картошкада 25% гача қуруқ модда бор, унинг 20% крахмалдан иборат. Картошкада В витаминлар гуруҳи ва С витамини кўп. Картошка қорамолга, отларга ва қўйларга ҳўл ҳолда, чўчқаларга эса ҳўл ва пиширилган ҳолда берилади. Молларга беришдан олдин ювиб, майдаланилади. Картошка поясини молга эҳтиётлик билан берадилар, чунки соланидек заҳарли , овқат ҳазм қилиш органларини касаллантириувчи модда бор.*

Илдизмевалиларни сақлаш технологияси

- Хўжаликларда хашаки лавлагини жамғаришда қўл кучи кўп ишлатилади. Қўл кучи билан катта майдондаги лавлагини ўз вақтида жамғариш қийин бўлганлиги учун механизация воситаларидан фойдаланилади. Лекин бу усулда лавлаги яраланади, ифлосдан яхши тозаланмайди ва шу туфайли сақлаш яхши бўлмайди.
- Лавлаги ҳосилини йиғиб олиш об-ҳавога боғлиқ. Эрта олинганда сўлиб, сақлашга яроқсиз бўлиб қолади, кеч жағарилса совуқ уриб ҳосилнинг исроф бўлишига олиб келиши мумкин. Ёмғирли ҳаво механизмларининг ишлашига шароит бермайди. Лавлагининг ҳосилини йиғиштиришни энг қулай муддати сентябр-октябр ойлари ҳисобланади. Ҳосилни механизмлар ёрдамида жамғарганда олдин барглари олиш лозим. Ҳозирги вақтда илгор хўжаликларда лавлаги илдизини йирик траншеяларда мажбурий шамоллатиш усули билан сақлаш кенг қўлланилмоқда. Бунда 30-50% исроф бўлиши камаяди. Мажбурий шамоллатиш иложи бўлмаган шароитда лавлагини ер устида ярим чуқурланган траншеяда сақлаш мумкин.
- Лавлагини уюмга босганда унинг эни 3м , баландлиги 1.5 м ва узунлиги босиладиган ҳосилнинг миқдорига боғлиқ бўлиб – 0 +3 °С да 85-90% намликда яхши сақланади, ер теккис ва қуруқ бўлиши лозим.
- Ярим чуқурланган ўра ва траншеяда лавлаги илдизи яхши сақланади, ер теккис ва қуруқ бўлиши лозим. Ярим чуқурланган ўра ва траншеядалавлаги илдизи яхши сақланади ва музламайди. Траншеянинг чуқурлиги 120 см ва эни 2м бўлади. Чуқур ва траншеяга тупроқ, ёввойи ўтлар, лавлаги барги, сўлиган, чириган, ёрилган илдизлар солинмайди.
- Штралли ёмон шароитда сақланса, бузилиб чирийдди. Чириган озуқалар барча ҳайвонлар ошқозонини бузади. Сигирнинг сути аччиқ таъмга эга бўлади, баъзи ҳолда ҳайвонни ўлдириши мумкин. Шунинг учун чириган штралли озуқаларни ҳайвонларга едириб бўлмайди.

Адабиётлар рўйхати

- *1. Б.О.Абдолниёзов. “Чорвачилик асослари”
Тошкент “NOSHIR“ 2010*
- *2. З.Ҳамроқулов, К.Карибаев “Қишлоқ хўжалик
ҳайвонларини озиқлантириш” ТОШКЕНТ -1999*
- *3. Т.Ҳ Икромов “Чорвачилик асослари” “ШАРҚ”
нашриёти матбаа акциядорлик компанияси бош
таҳририяти Тошкент-2001*